

Responsio Christophori Herdeiani

S. Quod ad humanissimas tuas, eruditionis et pietatis plenissimas literas, tardius quam par est, respondeo, vir nobilissime et clarissime, non est, quod propterea doctus, et Excellentia tua dignis respondendum et iures, ut quod cum doctissimis tuis literis conferri ullo modo queat, in modis afferre possim. Et tamen equum est, ut aliquid saltem et quid de illa tam solide et nervose à te tractata questione sentiam, respondeam. Hæc tibi autem imprimis vir nobilissime immensas gratias, quod me non solum à facie tibi ignotum, sed et nullo meo merito commendatum tanta complexus sis benevolentia, ut me tibi gratum et charum esse volueris. Hæc quidem celeberrima nominis tui fama et prestantissime ingenii doctes, quibus te Deus præ multis aliis ornatum, clarum et insignem esse voluit, jam pridem et in admirationem et amorem tui rapuit et pertraxit. Itaque in magna felicitatis parte pono, quod intermedia Monachii nostri opera factum est, ut tuam me dignum amicitia et familiaritate judicaveris, quo nomine me tibi obstrictum grata mente fateor. Et si autem ad questionem illam, quod attinet, ego potius maturissimi et perspicacissimi tui iudicii sententiam, si hoc aliqua apud me postulare dubitatio expetere, quam obfusi ingenii mei non bene limatam sententiam proferre debuerim; volui tamen Monachio nostro hoc tuo nomine à me petenti morem gerere, à quo mihi questus in genere tantum, nullis circumscripta aut definita circumstantiis proposita fuit. Respondi igitur videri mihi, posse illum, qui Helvetiis Eulejius in negotiis Coenæ additus est, ad Lutheranorum sacram synaxin bona conscientia accedere, quod tamen sub hac exceptione intellectum volui, si aliud videlicet nihil, quam externa rituum et ceremoniarum solæ opinionum diversitas impediatur, eoque spectare volui rationes, quibus ad ita sentiendum pro mei iudicii tenuitate movebar; neque opinor, quod in hoc genere questionis dissideamus. Puto etiam quod ita senserit in Epistolis suis Regia. Ad secundam vero questionem tuam quod attinet, cui addita est hæc circumstantia, an hoc liceat dissimulata fidei confessione. Hæc vero questus in istam ipsam exceptionem incurrit, cuius ego nominatim mentionem feci, nempe quod si nulla in hoc periclitetur veritatis con-

sessio, quam in sacramentorum usu edere tenemur. An aequatur
confessionis causa in ejusmodi sacra synaxis usu agatur, facti magis
quam juris, ut loqui solemus, questio est, quia in facto consistit,
et à solius negotii circumstantiis dependet. Existimo tamen ac pro-
sus hac in re tecum consentio, ubi casus et circumstantia ne spa-
ria confessionis hoc exegerit, veritatem non esse dissimulandam.
Fateor etiam, periculosum esse valde, apud eos S. Synaxis usum,
ubi aut certum est, aut omnino verisimile et praesumptum esse po-
test, si quis rogatus liberè sententiam suam profiteatur, fore
ut à Ministris Lutheranis ad communionem non admittatur,
sed tanquam haereticus ab ea excludatur. Nam si accedens ad com-
munionem cogitare potest, hanc omnium de ipso opinionem esse
eumque se hoc facto comprobare, quod nimirum non ea fide et
sententia ad communionem accedat, in qua velut erronea et
haeretica, si eam profiteatur, non esset admittendus. Idem sentio
de iis locis, ubi doctrina de sacramentis prorsus est corrupta per
abiquitatis aut aliud simile dogma, quo veritas corporis Christi
in phantasma convertitur. Nam in ejusmodi dogmatum confessio-
nem, quae aliis sacramentorum usui inest et cohaeret, communicandi
periculo et offensione conscientiae careere non potest. Hinc olim
non sine causa in Veteri Ecclesia interdictum fuit Catholicis, ne cum
Nestorianis, qui carnem Christi unam et per se hominis, non
autem Dei verbi in unitate hypostasis propriam esse dicebant, nec
etiam cum Eutychianis, qui sublatis à corpore Christi omnibus huma-
nae naturae proprietatibus, in divinam naturam illud mutatum esse
contendebant, communicarent. Sur antitypis mysteriis communicant,
inquid adversus Eutychianos Theodoretus, cum supervacuum sit typum
ubi sublata est veritas? Et Leo Romanus prorsus frustra communi-
care dicit Eutychianos, qui nullam habeant ejus corporis participa-
tionem, cuius abnequeant veritatem. Quin et Ambrosius non recta
fide communicare dicit eos, qui in dominica coena synaxisque
in Christo humanum et divinum est, per diversas naturae propri-
etas non dividunt, sed discrimen hoc proprietatum tollentes, con-
fusionem introducunt. In istis igitur duobus casibus, quoniam valde
metuendum est, ne in schisma quis potius incidat, quam in veram
Ecclesiam Dei, quod ad publicam doctrinam, professionem attinet,
versetur, ego pro mea conscientiae testimonio ad communionem
non essem

non essem accessurus, nec alii, ut faceret, suaseret; et in hanc sen-
 tentiam respondi ante triennium cancellario Hubergensi, qui et con-
 siliu hoc secutus fuit. Non est n. ignotum, quanto pere Augustinus
 et orthodoxi Patres cavendam esse monuerint, ne in heresi vel schis-
 mate communis sumatur. Sunt verò et in Germania passim
 Ecclesie, in quibus et si vulgaris obtineat persuasio de corporali
 presentia; tamen doctrina maximè ex parte, et in fundamento
 præcipue, est pura, ubi etiam, qui diversum sentiunt, non prorsus
 excluduntur, sed fidei et conscientie suæ permittuntur, sicut
 apud nos in omnibus ferè Ecclesiis et alibi quoque fit. Hæc certe
 cum nulla periclitetur veritatis confessio, putarem si melior
 alibi in Ecclesiis rectè institutis communicandi non se offerat
 occasio, posse quem absq. conscientie offensione ad S. Synaxin
 cum iis, qui ipsum in sua fide ferunt, accedere. Nam et ibi
 propter immotum illud unicum fidei fundamentum, et si non
 omnia atq. pura, sed multa Pharisaico fermento inquinata
 sint, Ecclesiam tamen et sacramentorum administrationem esse
 puris. Apud nos formula liturgie, qua ad concionem invitantur
 fideles, pia est, nihil habens à veritate alienum, quamvis plures,
 adhuc vulgari errore irretiti teneantur. Doctrina quoque de vero
 mysteriorum usu in fide rectè proponitur. In hac publica fidei
 confessione ego ad communionem accedo, nec de privata mea sen-
 tentia, in qua tamen omnes non esse suspicantur, ulterius rogor,
 aut inquiror. Facit ergo et vera Evangelicæ doctrinæ fundamen-
 tum, publica item liturgie confessio, deniq. hæc rectè pro mea con-
 scientia sentendi libertas, ut à communionem me in nostris Ecclesiis
 non abstineam. Cur n. me ab ipsis in hac S. Synaxis communionem
 temere quasi non unum cum ipsis in Christo corpus essem, segre-
 garem, à quibus in veræ religionis fundamento, quo fidei et Eule-
 gie unitas continetur, non dissentio, et qui me de corporali præ-
 sentia aliter sentientem atq. etiam suo iudicio errantem, non
 segregant tamen. Nam cum quibus in fundamento fidei communio-
 nem profiteor, cum iis etiam in sacramentorum communionem
 salva tamen per hoc veritate et inoffensa conscientia coniungi posse,
 nec mihi in hoc casu propter solam opinionis diversitatem suspicionem

faciendam esse peruenimus existimus. Ab hac sententia quantum
ex rationibus tuis, et quod iste tendant perspicio, iudico te non esse
alienum, quoniam et ego tibi vixissim libenter assentior, abstinendum esse
recte de mysteriis sentienti à communione in his locis, ubi publicè
eo depravata doctrina testimonio et Ecclesie istius iudicio propter
fidem suam communione indigna et pro excommunicato haberetur.
Neque enim hunc vides, quem fructum ex hac communione percipitur esset.
Ad ritus autem, quod attinet, quorum plerique jam olim in primi-
tiva Ecclesia absque ipsius tamen doctrina corruptela maluerunt
se postea in superstitionem conversos fuisse, quoniam non est in
privatorum potestate in his quicquam mutare, fateor servitutem
quandam versari, quae homini pio pacis et tranquillitatis causa
nisi manifesta adsit impietas, ferenda sit potius, quam ut
propterea omni se proinde communione non sine scandalo, quod
sacramentorum contemptor abstinere, eoque ipso testetur, se ab
istius Ecclesiae communione omnino esse segregatum, quia in
re verendum sit ei, ne si iustam et necessariam huius separationis
causam non habeat, aut ipse pro schismatico sege-
rat, aut Ecclesiam istam, à qua propter hanc adulterinorum
istorum rituum servitutem se segregat, schismatici et haereticus con-
demnet. Multa sunt fateor, quae anxias piorum mentes hanc
in re graviter exercent, et magnam saepe sollicitudinem et du-
bitationem ingeriunt. Proinde si quis omnem hanc sibi propu-
lum eximere non posset, nec repugnante conscientiae suae testi-
monio servitutem hanc ferre, huic certe longè satius et con-
sultius erit abstinere, et nihil in accedendo ad communionem
contra conscientiam facere. Et huc spectare volui ea, quae de
conscientia attuli, neque enim propterea censes, conscientiam
cujusque normam esse debere eorum, quae ad fidem pertinent, quin
potius omnium conscientiarum conformanda est cum verbo Dei,
sed fieri tamen saepe non potest, ut alius conscientiae pro-
pulsum pro sua cognitione, quae rem aliquam intelligit, modum
sibi faciat, quem alius non agnoscit, facturus esset; quo casu etiam in
rebus, quarum usus indifferens esse potest, habenda est ratio consci-
entiae, ne quid contra eam fiat, quamvis hoc alius forte absque consci-
entiae offensione fieri posset. Sicut a. supra de doctrina confessionis
ita quoque

ita quoque non gravatim sententia tua assentior in eo, quod ubi
 periculum subest, ne quis accedendo ad communionem pro eo
 habeat, ac si a puriore Ecclesia, in qua aliquis vixit, et
 communionem precepit defectionem faciat, et ad hostes ipsius
 transeat, ejusmodi communionem conscientia offensum esse
 non posse; quia dum adversarios et hostes hoc suo testimonio
 confirmat, non servat, ut Augustinus ait, vinculum pacis
 et unitatis, ideoque non mysterium pro se, sed testimonium accipit
 contra se. Ceterum ista de eadem seu dissimulanda confessione
 questio longius patet, quam ut Epistolice de ea differi queat.
 Ego vero existimarem, salvo tamen meliori accuratiori judicio
 tuo, ubi alia, de quibus supra actum est, non obstant. Et nulla
 hoc efflagitaret necessitas, non opus esse peculiarem suam a vel
 gari opinionem confessionem, unde plus scandalis et offensionis,
 quam fructus evenire posset, profiteri, praesertim si in eam
 nemo sit, qui inquirat. At ubi manifestum periculum est, ne
 quis factis pro veritati noceat, et praedictum faciat, quod vix
 ex causis et circumstantiis videre potest, ibi confessionem non
 dissimulandam nec tergiversandam esse arbitraver. Huius
 vero confessionem suam, libere et modestè edens et rationem
 earum a communionem se propter solam opinionum discrepantiam
 segregare non voluerit, exponens non admittat, iustissimam
 abstinendi causam habet, sicut qui non iuste, sed per injuriam
 excommunicatur. Non enim ut Hieronimus inquit propterea est extra
 Ecclesiam, sed de ipso corpore, quod iniquo Pastore Praedictio
 compellit, esse foris. Quid etiam scripsi non esse privatorum
 nominum acceptor in Ecclesia erroris, et abusus multare, eo
 pertinet, ut inde quaram; an quis hoc in ipso potestate
 est, separare se proinde propterea ab omni communionem istius
 Ecclesiae necessario debeant. Et sane si tales sunt erroris
 et abusus, quibus fundamentum fidei evertitur, et labes
 factatur, aut ubi hoc schismatica invaluit opinio, ut ipse
 dissentientes nec ferant, nec admittant, sed habeant pro
 communicatis, non diffiteor, ab huiusmodi specie mali abstinendum,
 et communionem hanc non secus, ut volentem agendam
 esse. Exemplo Christi non alio fine usus sum, quam ad
 excusandam illorum conscientiam, qui in his locis versantur,
 ubi in aliis et rectis institutis Ecclesiae communicandi
 occasionem non habent, et qui sine manifesto scandalo ab
 omni communionem segregare se non possunt, nec tamen
 habent, quod metuant, nec in testimonium abregata veritatis
 communicent. Eodem spectat, quod ex Paralipomenis adduxi,
 neque hic anxie disputandum esse, an sciantes vel ignorantes
 erraverint isti. Certe verisimile est ipsos scripsisse
 quales

qualis esset in lege institutus agni paschalis ritus, qui ~~sedens~~
ne a temporibus quidem iudicium secundum libram ~~sedens~~ prae-
servatus fuerat, neque etiam ignorasse, nihil addendum et detrahendum esse verbo et institutioni divinae, quod tamen intelligebant et videbant tamen nec fieri nec servari. Quoniam vero publica haec corruptela mutari ab eis non posset et tamen recto corde nocentirent et expeterent, misentus est ipsorum Dominus. Quamvis autem haec de dominica Cena controversia doctissimarum hominum scriptis multis jam annis sit agitata, tamen infinite multos adhuc esse, qui non sponte et data opera, sed falsa persuasione fascinati, aut etiam praedijciis dementati erant, ego experiri multoties, et in dies adhuc experior. Utque autem sit, in eo consensimus, ita se in mysteriis ecclesiae institutum gerere debere, ne suo facto et exemplo in sacra Synaxis nostra veritatem damnet et errorem stabilivisse, videri iuste possit. Habes, viri praestantissime, quae pro sententia mea declarationes ad doctissimas tuas literas rescribere debui. Facio autem hoc, non ut Theologus et Doctor sed ut Discipulus et Ateuchumens. Propter ut ~~ut~~ et hanc ingeni et virium mearum tenuitatem non agnoscerent, sed me ubi nec dum veritatem omnino aspectu videri possum, de ea ulterius admonere et coradi. Pro quo iugiter tuo erga me beneficio proficior, me semper gratum et memorem esse futurum. Vale et tuam mihi conserva benevolentiam. Datum V Decembr. Anno 1580.

Præstantia tua addictissimus

Christianus Herdesianus

331)

Carissimo atque Excellentissimo Viri D.D. Zachariae Ursino Philosophiae ac Theologiae Professore in Schola Neustadiensi Domino et Amico Honorando.

Carissime atque Excellentissime Viri! Opinionem equidem de eximia ista pietate ac doctrina tua nunquam deponam. In quo praestantium virorum, qui multi sunt, mirifice laudibus certatim in coelum ferentem sententiam atque iudicium sequor. Si quid ego quoque ex paucis quibusdam scriptis tuis et discipulorum tuorum consuetudine iudicare possum, plane cum te esse intelligo, quem fama loquitur. Deduximus nuper uxoris Avunculi tui Junus: Is in Templosum multis maestum hominem verbis solaver, amanter admodum de te mecum loquutus est. O quam te videre avel! Fortasse illis ac pietatis plenissimis affris colloquies! Quirinus est etiam pater mihi carus, tam merito tuo, tam quod a vobis mihi missus est